

VRIJHEID

6 april 1967

Goedenavond, vrienden.

Aleereerst het bekende verhaal: Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Denkt dus zelf na en vorm uzelf een mening. Ons onderwerp van heden houdt zich bezig met:

VRIJHEID

Een van de grootste problemen van deze tijd en zelfs in het gehele menselijke bestaan is wel de vraag naar vrijheid. Een mens is namelijk nooit vrij. Zelfs wanneer hij alle wetten terzijde zou kunnen schuiven, blijft hij nog steeds gebonden aan zichzelf, zijn persoonlijke mogelijkheden, zijn erfelijkheid en zijn geestelijke achtergronden. Wanneer wij dus het woord vrijheid gebruiken, spreken wij in de meeste gevallen over een illusie. Dit is overigens met vele door de mens graag gehanteerde begrippen het geval. Wanneer men juist in deze tijd zo vaak spreekt over een democratie, zo heeft men het in feite over een illusie, daar een ware democratie in deze tijd niet meer kan functioneren. Wanneer men spreekt over het geloof, dat alleen zalig maakt, heeft men het eveneens over een illusie, daar het geloof eerst zin krijgt door de wijze, waarop men naar buiten toe leeft en innerlijk met deze uiterlijkheden in harmonie weet te blijven. Ik beweer niet dat deze dingen in wezen geheel onbestaanbaar zijn op aarde, maar stel wel dat zij op het ogenblik behoren tot hetgeen voor de mens onbereikbaar is.

In de wereld van heden zien wij dat steeds meer mensen over steeds meer vrije uren kunnen beschikken. In theorie zou dit inhouden dat zij in deze uren vrij zijn om te doen en te laten wat zij maar willen. Daarnaast zien wij echter, dat deze mensen zich langzaam maar zeker los gaan weken uit een verouderde moraliteit en ook op dit gebied streven naar grotere onafhankelijkheid, die geïnterpreteerd dreigt te worden als een slechts rekening houden met eigen willen. Zelfs indien wij aannemen dat men werkelijk met zijn tijd kan doen wat men wil, en werkelijk kan leven zoals men wil, zal de mens echter steeds moeten rekenen met eigen persoonlijkheid. Deze nu is een zeer complex geheel. Een mens wil bijvoorbeeld graag iets bereiken, maar vraagt zich gelijktijdig af of het wel de moeite waard kan zijn. Men beseft dat men wel vrij is om te streven, maar dat men nimmer de zekerheid heeft dat dit streven ooit bekroond zal worden met het gewenste resultaat. Juist deze innerlijk besepte moeilijkheden worden de oorzaak van veel gejaagdheid in het leven. Uw zoeken naar status blijkt juist het meeste voor te komen bij volkeren en standen, die over meer vrije tijd beschikken. Dit is een logisch gevolg van de in menig mens levende behoefte om voor zichzelf een soort monument op te richten. Ik wil hierbij gaarne opmerken, dat juist dergelijke 'monumenten van eigen belangrijkheid' de grafzerken van alle geestelijke ontwikkeling betekenen.

Toch heb je als mens, juist wanneer je de tijd hebt over je eigen onbelangrijkheid na te denken, behoefte aan soortbepalende monumenten. Nu kan men zelfs hier verschillende wegen volgen. Maar degenen die hierin zich aansluit bij de gebruiken van zijn tijd, zal zich als gevolg hiervan genoopt zien mee te jachten met alle anderen, daar juist de gelijkheid van de gehanteerde symbolen de kostprijs daarvan vergroot en de bruikbaarheid daarvan zal verminderen. Indien je wilt rijden in een mooier of beter voertuig dan alle anderen, het huis kostbaarder wilt inrichten dan anderen en betere gerechten wilt eten dan anderen, zal men op elk terrein, ook waar dit het eigen wezen niet past, met die anderen moeten concurreren. Deze uiterlijkheden binden je. Indien ik echter mijzelf als waardevol en vol betekenis naar buiten toe wil blijven manifesteren, zal ik zo vaak mijn eigen wezen terzijde moeten stellen, dat er eenvoudigweg geen tijd blijft om innerlijk enige betekenis te verwerven. Toch is het belangrijk in jezelf vrijheid te kennen en betekenis te verwerven (iets wat mijns inziens wel in de eerste plaats betekent dat je vrij bent van alles overheersende, innerlijke problemen) dan de

bestaande mogelijkheden tot vrijheid en leven te misbruiken door ze te verbinden aan allerhande in feite voor het Ik waardeloze bezittingen.

Misschien is het u opgevallen dat er een steeds groeiende neiging ontstaan is in de rijkere landen om steeds hogere gebouwen in steeds kostbaarder uitvoeringen te bouwen. Dit is niet iets wat alleen voorkomt in landen, waar men door gebrek aan ruimte op bepaalde plaatsen wel genoopt is het in de hoogte te zoeken. In een stad als Moskou, waar men over meer dan voldoende ruimte beschikt, heeft men vele hoge gebouwen opgericht, waarvan de universiteit wel één van de mooiste stukjes suikerbakkerswerk mag heten. Vroeger bouwde men tempeltorens en kerktorens. Dit (op zich niet van phallische associaties vrij te pleiten) bouwsel was een uitdrukking van de belangrijkheid, die de mens toekende aan de eeuwigheid. Hij bouwde grote kerken en tempels om duidelijk te maken hoe belangrijk zijn God of goden waren. Nu echter bouwt de mens vooral in de hoogte, om een maanteken (?? Red.) achter te laten, dat herinnert aan zijn eigen grootheid en vitaliteit. Of dergelijke bouwwerken in feite nuttig, nodig en praktisch zijn, doet daarbij kennelijk maar weinig ter zake. Met al zijn logica en systematisch denken blijkt de mens toch door voornamelijk onredelijke drijfveren gebonden te zijn. Zelfs bij zijn vechten voor de vrijheid, vooral voor de persoonlijke vrijheid, blijkt hij steeds meer gebonden te worden aan het bestaande door een innerlijk gevoel van onvermogen. Deze vrees doet hem elke verandering van belang ervaren als een schrede voorwaarts in een moeras, waarin hij vreest weg te zinken. Iets wat de mensheid als geheel elke werkelijk nieuwe schrede voorwaarts steeds moeilijker maakt.

Ik zou hier verder kunnen gaan met een ontleden van de vrijheidsbeperkingen, die voortvloeien uit de menselijke houding, de beperkende invloed daarvan op de mogelijkheden van de moderne maatschappij en alles wat daarbij komt. Onze eindconclusie zou dan moeten luiden, dat vrijheid in bepaalde aspecten van leven op uw wereld bijna niet denkbaar en bereikbaar is. Ik meen echter dat u dit zelf steeds weer aan den lijve ervaart: hoe meer u vrijheden zoekt en meent te vinden, hoe meer u ook gelijktijdig gebonden bent in een bepaald gedragspatroon en daarmee ook aan een beperkt scala van belevingen en een zeer beperkte reeks van persoonlijke bestrevingen.

Laat ons daarom eens nagaan, wat de grootste hinderpalen zijn, die men ontmoeten kan bij een vrij zijn in jezelf. In de eerste plaats moet ik dan stellen, dat vrijheid altijd actie is. Vrijheid kan nooit alleen als latente waarde bestaan en toch als werkelijkheid erkend en beleefd worden. Een zoeken naar vrijheid houdt dan ook in dat wij werkelijk iets moeten zijn, naar iets moeten streven, iets moeten produceren. De belangrijkste factor bij het hanteren van deze uit de innerlijke stammende vrijheid is daarom wel: werkzaam zijn, activiteit.

Een tweede punt dat in deze tijd als belemmering tot het vinden van zelfs maar enige innerlijke vrijheid een grote rol speelt is de de mens steeds meer beheersende haast, de gejaagdheid. Had u de laatste dagen ook zo een gejaagd gevoel? Misschien heeft u er zelfs over nagedacht waar dit toch wel vandaan zou komen. Tja. Waarom wilt u ook zoveel gelijktijdig, zoveel kort achtereen doen? Waarom wilt u alle dingen gelijktijdig oplossen op dergelijke dagen? Zit er op de achtergrond misschien het gevoel dat u tekort dreigt te schieten? Dan kunt u niet naar waarheid beweren dat de maatschappij of invloeden van buiten u opjagen. Het is dan uw eigen gevoel van onvolwaardigheid, dat u opjaagt. Neen. Vrijheid kunnen wij alleen verwerven, wanneer wij in de eerste plaats leren om rustig te zijn. Maak geen haast. Werk kan dringend lijken, maar wanneer iets anders belangrijker lijkt, blijkt het altijd nog wel even te kunnen wachten. Wat wij ons hebben voorgenomen te doen, kan interessant zijn. Maar het is mogelijk, dat andere dingen voor ons nog belangrijker blijken te zijn. Het is niet noodzakelijk, een eenmaal opgesteld programma ook altijd weer precies zo af te werken.

Misschien zult u zeggen, dat men in de maatschappij nu eenmaal tot het volbrengen van een bepaalde prestatie verplicht is. Een verplichting, die voor de doorsnee mens gepaard gaat met een gejaagdheid, die voortkomt uit het streven de minimum aanvaardbare prestatie althans enigszins te overtreffen. In dit verband wil ik u herinneren aan het beeld van twee auto's op de weg, waarvan de eerste 70 km/h reed, maar dan ook doorlopend, terwijl de tweede wagen regelmatig zijn snelheid opvoerde tot toppen van 140 à 150 km/h. Zij legden hetzelfde traject

af en kwamen ook bijna gelijktijdig op hun bestemming. De bestuurder van het eerste voertuig stapte ontspannen uit en kon onmiddellijk aan de taak beginnen, die de oorzaak was van zijn reis. De tweede was echter, door de genomen risico's en de grotere spanning op de weg zó vermoeid, dat het uren duurde voor hij weer een normale prestatie kon leveren.

Dit beeld is van toepassing op alles in het leven en geldt wel in bijzondere mate, wanneer wij ons bezig willen houden met de mogelijkheid enige vrijheid te verwerven. Iemand die geheel vrij wil zijn en zich haast om alle ervaringen, die ongebondenheid mogelijk maakt, zal zien dat zijn pogen voortdurende mislukkingen en teleurstellingen brengt. Dit betekent niet dat vrijheid zou betekenen, dat je niet alles kunt en moogt nastreven wat je als doel van eigen beleven en werken noodzakelijk lijkt. Maar dan één voor één de ervaringen opdoen, stukje bij beetje, streven. Want dan kun je altijd weer verder gaan en zul je, door gebrek aan haast, ook in staat zijn elke ervaringsmogelijkheid en elke taak beter en vollediger te beleven en te volbrengen. De vrijheid die in de eerste actie heeft gelegen, is in dit geval in alle verdere acties wederom te vinden. Haast betekent gebondenheid, drang, neurotische beïnvloedingen van het Ik. Wie voor alles zijn tijd neemt, zal alles kunnen volbrengen, zonder van het één in het andere te rollen, zonder te weten hoe. Hij zal steeds weer bewust, een keuze kunnen doen en niet lijden onder een uit de belevingen voortgekomen dwang of neurotische werkingen in het Ik.

Er is ook een derde punt bij het zoeken naar enige vrijheid. Als mens leef je in een wereld, die zichzelf wel rationeel noemt, maar het in feite nimmer is. Denk hierbij bijvoorbeeld eens aan de betekenis van geld in de menselijke maatschappij. Kunt u geld eten? Kunt u zich erin kleden? Neen. De waarde van uw geld wordt eenvoudig bepaald door de conventie van alle mensen. Indien u meent dat ik overdrijf, moet u eens zien naar de eigenaardige verschijnselen bij de internationaal optredende en algemene geldontwaarding. Deze is namelijk ook het gevolg van bestaande conventies. Toch streven velen naar geld als een reëel en blijvend waardevol bezit.

Men leeft eerlijk gezegd vaak met vele illusies, die nimmer waar te maken zijn, omdat de conventies weliswaar de illusie kunnen bevestigen, maar daarmee nog niet de voorwaarden tot een algehele en algemeen geldende verwezenlijking inhouden. Menig mens verlangt als een soort Prometheus te vliegen. Het gevolg is dat zij steeds weer lijden onder de builen, die zij zich vallen, tot een ogenblik, waarop zij inzien dat dit onmogelijk is voor hen, dat een mens eenvoudig niet geschikt is om op eigen krachten te vliegen. Zij voelen zich steeds ongelukkiger, zullen steeds gejaagder proberen toch nog hun doel te bereiken. Er komt dan een ogenblik, dat zij door een soort onredelijke woede worden beheerst en alle vogels uit de lucht gaan schieten, alleen maar omdat die wel kunnen vliegen en zijzelf niet.

Misschien lijkt dit een overtrokken beeld. Maar hebt u zich wel gerealiseerd, dat de mens voornamelijk bij anderen datgene afkeurt en met alle middelen bestrijdt, wat hij zelf gaarne zou zijn, doen of hebben, maar waartoe hij zelf geen mogelijkheid of moed bezit? Eens werden heksen verbrand, die men haatte en vreesde, omdat zij de moed hadden met oude krachten te werken, terwijl de christenen onbekwaam daartoe waren of, uit angst voor hel en duivel, eenvoudig de moed niet op konden brengen iets dergelijks na te streven? De oorzaak van het verbranden en veroordelen was natuurlijk, dat de heksen ergens de macht van het geloof aantastten, maar zij werden in feite maar al te vaak aangebracht door en vervolgd door de gewone mensen, omdat zij de moed hadden anders te zijn en dichter in contact met de krachten der natuur te leven, dan de 'gewone' mensen. Overal en steeds weer kun je voorbeelden vinden van op zich goede en zelfs voor de mensheid belangrijke dingen, die uit afgunst en nijd werden vernietigd.

Vraag u eens af of het najagen, het jachtig streven naar illusies, die steeds weer voor u wijken, wel werkelijk de moeite waard is. Vraag u ook eens af of al die conventies en illusies, waarin u uiterlijk schijnt te zijn vastgeroest, nu werkelijk zo belangrijk zijn als u voorgeeft. In vele gevallen zijn conventies slechts gordijnen, die de mens voor zich en anderen ophangt, om de werkelijkheid van het leven niet te hoeven zien. Niemand zal van u eisen, dat u de veilige nis, uw kamer in de maatschappij, zonder meer zult verlaten om u te begeven in een wereld waarin u zich niet thuis kunt gevoelen. Maar u kunt t.m. zo nu en dan de gordijnen eens opendoen, zodat u de werkelijkheid van het leven kunt zien. Probeer de werkelijkheid van de

dingen te zien. Besef, dat u de werkelijkheid niet objectief en geheel rationeel zult kunnen beschouwen, omdat uzelf niet een waarlijk rationeel reagerend en denkend wezen bent, zodat andere wijze van beschouwing steeds mogelijk blijven. Iemand die eerlijk is tegenover zichzelf, zal moeten toegeven dat zelfs zijn eerlijkste pogingen tot objectief denken en handelen voor alles toch doortrokken zullen zijn door in hem levende stellingen, denkgewoonten en zelf onwaarheden, fantasieën en veronderstellingen.

Bezie, zo goed je kunt, de werkelijkheid van de wereld. Tracht niet alleen je een beeld te vormen van alles, wat er in die wereld werkelijk aan de hand is, maar tracht tevens de wereld te beschouwen als een klein deel van je eigen Ik. Zie de wereld dus niet als een groot en alles overheersend deel van eigen bestaan, maar als een klein en in feite wel beheersbaar deel ervan. Wat je in die werkelijkheid ziet, ben je nog altijd ergens zelf. Wat je zelf ziet, kun je nog altijd ergens ook voor jezelf waarmaken. Wanneer ik waar kan maken, wat ik volgens mijn beste weten ben, zal ik mij vrij voeler, in alle omstandigheden. Zo eenvoudig is het eigenlijk.

Vele mensen noemen ook ontspanning vrij zijn, vrijheid. Indien ik de betekenis daarvan wil beseffen, kan ik kijken naar mensen die vakantie vieren. Ofschoon ik vieren in vele gevallen een wat overdreven benoeming vind voor het overladen van een te klein voertuig met een overlast van bagage en blikjes, om vervolgens langs stoffige wegen met de kinderen op de achterbank met een zo groot mogelijke snelheid zo ver mogelijk weg te hazen, de in feite vermoedde rit alleen onderbrekende voor de kleine watersnood, die op de achterbank regelmatig schijnt te dreigen. De mensen willen ver weggaan, de zon zoeken aan de Adria of de bergen zien in de Dolomieten of de Alpen, maar als je nagaat wat de mens op deze wijze in feite doet, zo zal men beseffen, dat hij in wezen zijn onvermogen tot een zich werkelijk ontspannen heeft uitgedrukt door het scheppen van een andere en hem vaak nog meer bindende vorm van inspanning, welke zijn zogenaamde vrijheid geheel absorbeert. Deze mensen kunnen eenvoudig niet loskomen uit hun normale tempo. Bij sommigen gaat dit zelfs zo ver, dat zij alleen maar gelukkig menen te zijn, wanneer zij per dag t.m. 8 uren gereisd hebben of een tevoren bepaalde afstand hebben afgelegd.

Ook dit beeld is niet zo overdreven als sommigen schijnen te menen. Wanneer je werkelijk vakantie voert, moet je je ook geheel kunnen ontspannen. Je zal nooit in staat zijn om werkelijk geheel niets te doen. Geheel niets doen is inspannender en vermoeiender dan werken. Degenen die het met deze uitspraak niet eens zijn, zijn kennelijk mensen, die niet weten wat werkelijk niets doen in feite betekent. Om goede ontspanning en herstel van innerlijke kracht te vinden, zelfs in een vakantie, is in de eerste plaats een compensatie nodig, iets waardoor evenwicht in het Ik kan bestaan. Dit evenwicht kun je alleen vinden door bijvoorbeeld, wanneer je door je beroep weinig lichaamsbeweging kunt nemen, daar zoveel mogelijk lichaamsbeweging tegenover te stellen. Wanneer je veel hersenwerk moet doen, is het verstandig niet te veel te denken, maar met de spieren te werken. Ben je normaal steeds voornamelijk lichamelijk bezig, dat is het zaaks als tegenwicht hersenwerk te zoeken.

En wat de vakantie betreft: neem voor alles de tijd. Laat je niet vangen in een vaststaand schema, ga niet volgens een vast systeem te werk. Leef impulsief en tracht in die uitleving van je impulsen een tegenwicht te vinden voor de dingen, die je in het normale dagelijkse bestaan tekort denkt te komen. Een dergelijke vakantie voert tot een grotere innerlijke evenwichtigheid. Een mens die innerlijk evenwichtig is, is in feite vrij, omdat hij niet meer door alle invloeden buiten hem in de meest verschillende richtingen van leven, werken en beleven gedreven kan worden. En denk nu niet dat de daaraan verbonden kosten, moeiten en risico's niet de moeite waard zullen zijn. Een ter dood veroordeelde zoekt te ontsnappen. Hij zal daarbij risico's lopen, die iemand anders niet zou durven nemen. Hij waagt alles, tot het krankzinnige toe. Waarom? Omdat hij anders toch binnen korte tijd zal moeten sterven. Een mens in de maatschappij, die zoekt naar vrijheid en zich gevangen voelt door die maatschappij, kan gemakkelijk allerhande risico's nemen. Zij zullen de moeite en het gevaar waard zijn, omdat hij toch reeds zich niet gelukkig voelt, omdat hij toch reeds de gevangene is der maatschappij en een wat meer of minder vrij zijn in uiterlijke schijn in feite weinig verschil uitmaakt. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor de vakantie of andere vormen van ontspanning en amusement, die ook (wanneer zij zinvol willen zijn) een contrastwerking dienen in te houden. Wanneer je je niet gelukkig en vrij gevoelt, moet je eenvoudigweg risico's durven

nemen, omdat alleen daardoor het mogelijk is in eigen leven een zekere balans te vinden en zo het Ik als vrij te ervaren.

Misschien meent u dat dit onderwerpje niet zo belangrijk is. U hebt immers te veel of te weinig vrije tijd en hebt geheel eigen denkbeelden over alles wat u moet doen of laten. Vergeet echter niet dat het gestelde niet alleen geldt voor uw vrijheid. Naarmate u vrijer, evenwichtiger, meer eerlijk u zelf leert zijn, zonder daarbij ooit te handelen op een wijze, die de eigen innerlijke vrede zou kunnen aantasten, maakt u ook uw omgeving, uw maatschappij meer vrij. Ik spreek hier van werkelijke vrijheid. Want er komen op deze wereld regelmatig verschijnselen tot uiting, die de leuze vrijheid als een bijna onvermijdelijk banier met zich voeren. Zo strijdt men op het ogenblik in Vietnam voor de vrijheid en zijn er velen daardoor ongelukkig en onvrij gemaakt. Zo heeft men eens in Spanje aan twee kanten voor de vrijheid gevochten en véél ellende en onvrijheid tot stand gebracht. Ik noem deze twee gevallen in één adem, omdat hier in beide gevallen sprake is van de proefterreinen van de dood, de testgebieden, waar men nieuwe methoden van oorlogsvoering, strategie en nieuwe wapens kan proberen. Kunt u het denkbeeld vrijheid nog vereenzelvigen met de vliegtuigen die boven niets vermoedende mensen in de straten van een stad verschenen (zij dachten dat het een verkenners was) en die opeens neerdoken, schoten losten en bommen lieten vallen op de niets vermoedende mensen, zodat er na een kort ogenblik alleen nog maar verminkten en bloedige flarden te zien waren? Dat waren de stuka's. Herinnert u zich de stuka's? Ja? In Spanje kon men de nieuwe methode van luchtoorlog voeren gemakkelijk beproeven.

Wanneer u aan Vietnam denkt, moet u ook eens aan iets anders denken dan aan een land waar het Westen vecht voor vrijheid en democratie en de anderen luidruchtig te kennen geven, dat zij alleen maar vechten en wapens gebruiken om de vrijheid van het volk te verdedigen. Want zij zeggen immers alleen dat zij vechten voor de vrijheid, het volk, het welzijn van de mensheid... Denk liever eens aan de werkelijke vrijheid, die men op deze wijze voor een volk creëert. Laat uw gedachten eens niet verwijlen bij de helden, die strijden voor de vrijheid van de mensheid of het vaderland. Want het is niet zo moeilijk om voor de vrijheid te sterven. Het is veel moeilijker in vrijheid te leren leven. Het is voor alles veel moeilijker om ook anderen hun vrijheid te gunnen. Denk liever eens aan de soldaten, die dagenlang liggen te sterven, levend verrotten in de jungle, denk aan de vrouwen en kinderen, gewond, misschien half levend verbrand, denk aan steden en dorpen, die opeens een hel van vlammen worden en aan mensen die opeens voor een muur van vlammen komen te staan, waar je eenvoudig niet meer door kunt.

Denk niet alleen aan de leuzen, denk niet alleen aan uw eigen houding in dit geschil, maar probeer u eens het dreunen van de machines, het vallen van de bommen, het opeens exploderen van mijnen en bommen in vredige en niets vermoedende steden voor te stellen. Bedenk dat dit geweld om de vrijheid te handhaven, niet alleen maar het leven en de vrijheid van de helden, de soldaten, de strijders, betekent, maar ook dat jonge spelende kind, dat van vrijheid en politiek geen besef heeft. Bedenk dat niet alleen mensen sterven, die weten waarvoor zij strijden, die een doel hebben, maar ook bijvoorbeeld een jonge moeder, zo even nog blij met haar pasgeboren baby, die nu een huilend, in vlammen gehuld monster wordt, dat sterft onder ontzettende pijnen. Bedenk dat dergelijke afschuwelijkheden in naam van de vrijheid niets nieuws zijn. De vuurstorm heeft geraasd in Duitse steden en v-wapens hebben onschuldig mensengeluk verstoord en gedood in Londen. Dit alles in de naam van recht en vrijheid. Kan een wereld, die zo zoekt vrijheid te vinden, ooit werkelijk vrij worden? Kunt u als mens, als eenling, vrij zijn wanneer u die vrijheid alleen kunt vinden door geweld en het onnodige lijden van anderen?

Elke mens heeft behoefte aan begrip. Men zoekt begrip voor eigen wezen, voor eigen denkbeelden. Men wil graag ergens bij behoren. Dit is begrijpelijk: het is een ingeboren eigenschap, een menselijk erfdeel, dat stamt uit de tijden, toen aanvaarding door de stam de enige mogelijkheid tot het leiden van een menselijk leven betekende. Dit is eigenlijk in u allen psychisch vastgelegd. U kunt niet geheel eenzaam en onbekend bestaan, zonder aan de eenzaamheid ten gronde te gaan. Dit betekent dat men bij het streven naar een stoffelijke vrijheid deze altijd weer voor een deel ongedaan zal maken door zich aan een groep te binden. Maar als die groep, onverschillig welke, nu eens agressief zou optreden en daarbij zou ingaan

tegen alles wat u als juist gevoelt en kent, kan men zich dan bij die groep nog blijven aansluiten en toch uzelf vrij voelen? U zult zich niet werkelijk meer vrij voelen. U zult vluchten in een "bevel is bevel" of ten ondergaan aan uw innerlijke problemen. Daarom vluchten zo vele mensen in deze dagen naar de waanwerelden van film en televisie, daarom zoeken zo velen een ontvluchting van hun werkelijkheid door middel van ontspanning, literatuur. Daarom zijn zo vele van de mensen, die zich beroemen op de vrijheid die zij genieten of nemen, in feite niets meer dan arme gevangenen van hun eigen onvermogen allereerst innerlijk een evenwicht te vinden en alleen op grond daarvan met anderen in contact te treden. Zelfs in de roes, in de droomwerelden, kan men niet meer geheel ontvluchten aan de verschrikkelijke werkelijkheid, waartoe men behoort en waarvan men deel uit blijft maken, omdat men bang is alleen te staan.

Let wel, het is nu niet mijn bedoeling mij pro of contra Vietnam of een bepaalde Staat uit te laten. Het gaat mij vandaag alleen om een mogelijkheid werkelijke vrijheid te vinden. Maar kun je als mens werkelijk vrij zijn, wanneer je anderen ongelukkig maakt? Kun je werkelijk vrij zijn, wanneer je beseft hoeveel lijden je veroorzaakt in je streven? Meent u bijvoorbeeld dat de piloten, die de eerste atoombommen hebben laten vallen en daarmee een oorlog eindigden, "de vrijheid lieten zegevieren", vrij zijn? Al zouden zij ook alles hebben wat hun hart begeerde, zij zouden nog steeds gebonden zijn door de herinnering aan die verschrikkelijke paddenstoel, waarin tienduizenden levens met een enkele angstkreet ondergingen in de toeslaande vuurgloed. De consequenties van onze daden binden ons, vooral wanneer wij ons in feite niet richten op de daad als een vervulling van eigen wil en besef. Wanneer u geweren maakt, die aan een klein Staatje worden geleverd en u hoort, dat daar vele wreedheden met wapens worden begaan, dan zult u nooit geheel vrij kunnen zijn, voordat u ook ten aanzien van uw onderbewustzijn een compensatie hebt gevonden. Wanneer je helpt om allerhande wetten te maken (ten goede van de mensen) maar je gaat opeens beseffen, dat je met die wetten het eigen geluk, de eigen levensvreugde van de mensen ten onder hebt gericht, kunt u dan nog werkelijke vrij zijn? Al moet u dan door uw wezen toch ergens een groep zoeken, waartoe u kunt behoren, al kunt u ook niet zonder intermenselijk contact, toch zult u moeten overwegen wat u doet en waarom. Want om vrij te kunnen zijn, moet je allereerst wel vrij weten te komen van alle gevoelens van schuld en nutteleloosheid in jezelf. Innerlijke onevenwichtigheid maakt werkelijke vrijheid onmogelijk, hoezeer men naar buiten toe deze ook schijnt te bezitten of te nemen.

Agressie is de grootste en voornaamste oorzaak van alle innerlijke onevenwichtigheden. Overal waar innerlijke waarden bestaan en op de voorgrond komen, zien wij dat agressiviteit, in welke vorm dan ook optredende, het innerlijke evenwicht verstoort en de mogelijkheid tot innerlijk vrij-zijn doodt. Let wel: onder agressie versta ik hier het vaak geheel onbeheerst en in ieder geval eenzijdig aanvallen van de ander. Het is een vernietigen van de ander, een aantasten van zijn rechten. Zolang het om dingen gaat, kan men nog wel eens agressief zijn zonder dat dit voor het innerlijk enige betekenis heeft, maar zodra anderen het slachtoffer worden, zelfs indien het hier allereerst gaat om het aantasten van minder stoffelijke waarden als reputatie, iemand belachelijk maken, ontstaat schuldgevoel diep in het Ik. Zodra je een ander in wezen en rechten aantast, verlies je iets van je eigen vermogen tot waarlijk vrij zijn. Men voelt zich dan gebonden aan hetgeen men gedaan heeft, ook al beseft men dit misschien eerst veel later in volle omvang. Het gaat de mens zoals de leugenaar, die niet als zodanig bekend wil zijn en daarom een eerste leugen (die alleen bedoeld is om het gemakkelijker te hebben), zich het gehele leven door ziet uitbreiden tot een onoverzienbare reeks van fabels. Hij zal steeds weer blijven liegen, tot hij in eigen leugen geen weg meer weet en ongelukkig moet constateren dat hij niet beseft hoe hij in een dergelijke situatie terecht is gekomen. In feite is die mens gebonden aan zijn eerste leugen. Hij kan daarvan eerst vrijkomen, wanneer hij, ongeacht de gevolgen, de waarheid voor zich erkent en tegenover anderen kenbaar maakt, wat het ook kosten moge.

Zo gaat het ook met agressiviteit. Als mens kan men niet geheel zonder agressie leven. Wil men desondanks voorkomen, dat men in steeds grotere strijd en conflicten betrokken raakt, wil men ondanks dit vrij zijn, dan zal men de agressie op geestelijke waarden moeten richten, zal de strijd verplaatst moeten worden naar een geestelijk strijdperk. Waar strijd in het leven

onvermijdelijk is, zal men moeten strijden met denkbeelden en emoties. Niet door dezen aan anderen op te leggen, maar door dezen via eigen bestaan en gedrag bij anderen te wekken. Waar agressie onvermijdelijk is, kan men de innerlijke vrijheid alleen behouden indien men niet werkt met geweld, dwang en stoffelijke middelen, maar anderen door eigen consequent gedrag en voortdurend waarmaken van de innerlijke erkenning, daarmee te confronteren. Het uitdrukken van een innerlijk evenwicht, het waarmaken in, aan en door zichzelf, van innerlijke erkenningen is de enige weg om vrij te zijn. Dit geldt net zo goed bij een vakantie, het zoeken naar maatschappelijke positie en waarden, als zelfs ten aanzien van bestaande strijd, zoals oorlog.

Strijden voor de vrede en de vrijheid, met geweld en materiële wapens, is het meest belachelijke wat ik mij voor kan stellen. Een dergelijke benadering van problemen houdt immers in dat, of men wil of niet, eigen innerlijk evenwicht verstoort. Men zal, in de hoop vrede te vinden voor zich, dan eigen daden met vele argumenten gaan rechtvaardigen en zo meer en meer gebonden worden aan een voortzetting van dwang en geweld. Men zal niet kunnen vermijden, dat men onbewust zich aansprakelijk blijft voelen voor alle leed en alle ellende die men veroorzaakt.

Indien ik strijd met geestelijke middelen, zal ik de ander zijn macht, zijn positie, zijn bezit laten. Dezen interesseren mij dan niet direct en blijven, zover het mijn directe acties betreft, onaangetaast. Maar mijn voorbeeld, mijn denken en spreken, straalt voortdurend mijn doel en denkbeeld uit in de wereld en maakt het noodzakelijk dat de ander een houding bepaalt ten aanzien van mij en mijn opvattingen. Ik ben dan vrij. De ander zal echter alleen vrij blijven, wanneer hij zijn houding zo weet te bepalen, dat hij door zijn handelingen geen innerlijke conflicten oproept. Doet hij dit wel, dan zal de in hem bestaande strijd de erkenning van de in mij gelegen waarden bevorderen, zelfs indien ik zelf niet meer aanwezig ben om deze waarden nog verder uit te drukken. De ander bestrijdt dan in feite zichzelf.

Zelfs indien de ander u vernietigt (overwint in de stof) zal, zoals uit vele voorbeelden duidelijk is geworden, datgene wat in zijn tegenstander bestond, datgene wat hem beheerste, de overwinnaar blijven beïnvloeden. Hij is gebonden ook aan hetgeen hij meent te overwinnen. Wat betekent, dat men bij alles in het leven uit zal moeten gaan van eigen innerlijk besef van goed en kwaad. Wie zich richt volgens de waarden die anderen voor hem bepaald hebben, zal in conflict met eigen innerlijk kunnen komen. De acties in het leven bevorderen dan maar al te vaak het ontstaan van de situaties, die men door zich te conformeren had willen vermijden. Een voorbeeld hiervan zijn mensen die in een andere staat huwen, om zo later zo nodig gemakkelijker te kunnen scheiden. De erkenning dat een scheiding later noodzakelijk zou zijn, zal de mogelijkheid dat deze scheiding werkelijkheid wordt, aanmerkelijk vergroten. Het sluiten van een huwelijk is volgens mij in dergelijke omstandigheden dwaas en strijdig met eigen innerlijke gevoelens en besef. Iemand die vrij wil zijn, zal in dergelijke gevallen beter doen af te zien van een volgen van de gebruiken van de anderen. Zelfs indien dit betekenen zou, dat men eveneens af moet zien van het begeerde contact, dat het huwen wenselijk maakte.

Let wel, hierbij gaat het om de eerlijkheid van handelen, die voor het behouden van de innerlijke vrijheid, die alleen in het leven een vrij-zijn kan betekenen, noodzakelijk is. Dit is natuurlijk heel iets anders dan de in sommige kringen op het ogenblik bestaande mode, seks tot een soort gezelschapsspel te maken. Als gezelligheidsbezigheid lijkt seks mij maar een ongezonde vervanging van ganzenbord en kienspel. Maar als je vrij wilt zijn, zal een zekere vrijheid ook op dit terrein moeten bestaan. Dan moeten eigen handelingen bepaald worden door eigen innerlijk besef en niet door alles wat buiten het Ik ligt. Het heeft weinig zin met handigheidjes en rationalisaties tussen de mazen van hetgeen anderen beweren door te glijpen. Om vrij te blijven is het noodzakelijk dat men tot een vrije beslissing en aanvaarding komt van eigen daden op grond van eigen innerlijk besef.

Vrije aanvaarding houdt overigens heel wat meer in dan men zich pleegt te realiseren. Zij houdt immers mede in, dat men ook het recht tot vrijelijk denken en handelen van anderen voorop zal moeten stellen. Het betekent dat men, juist door vrij te zijn in dit opzicht, ook de anderen volle vrijheid moet geven en laten. Het betekent, dat men geen menselijke contacten

maakt omdat het toevallig goed uitkomt of op het ogenblik wel prettig zou zijn. Dan zal men alleen menselijke contacten kunnen aanvaarden op een wijze en volgens een handelwijze waardoor de diepere betekenis en alles wat daarmee verbonden is voor mij op de voorgrond komt. Is deze niet aanwezig, dan is het contact waardeloos en zal dus moeten uitblijven. De wet, de ratificatie van dergelijke dingen door de gemeenschap, is, zolang ik innerlijk vrij blijf, een bijkomstigheid. Dit is niet meer primair. Ga ik van mijn innerlijke vrijheid uit, dan zal zelfs een voorkomend mij conformeren aan de gebruiken van anderen deze vrijheid niet meer aan kunnen tasten, daar ik dit alleen zal doen, wanneer de innerlijke waarde daarvan (en niet slechts de uiterlijke betekenis) voor mij een bevestiging van eigen wezen inhoudt. Elk zich conformeren zonder innerlijke erkenning, innerlijke aanvaarding, zal ten hoogste een uiterlijkheid zijn en zal elk zich daaraan gebonden voelen, de vrijheid van het Ik te niet doen. Wie uiterlijkheden stelt boven eigen innerlijk besef, is een gevangene en zal dit blijven. De mens van heden is meestal gevangen en dankt dit feit uitdrukkelijk niet aan de maatschappij waarin hij leeft, maar aan zijn benaderen van die maatschappij vanuit zichzelf. De binding komt in de meeste gevallen voort uit de menselijke behoefte om in de ogen van anderen binnen de maatschappij iets te betekenen, zonder daarbij werkelijk ook in zich en zelfstandig naar betekenis in eigen leven te zoeken.

Nog het volgende. Ik kan niet vrij zijn, wanneer in mijn gevoel mijn leven in feite zinloos is. Innerlijke vrijheid is niet mogelijk, wanneer men meent dat men slechts enkele jaren op aarde zal bestaan om dan uitgeblust te worden. Men zal moeten kunnen geloven en vertrouwen, dat er meer is. Of deze blijvende betekenis van eigen leven dan gezocht wordt in een persoonlijk voortbestaan of in iets anders, is van minder belang. Men zal het gevoel moeten hebben, dat men meer betekent dan een eendagsvlieg. Het beste is, wanneer men innerlijk contact gevoelt met het Hogere. Het zoeken naar het Hogere kan men via geloofsverkondiging en aanvaarding trachten waar te maken. Maar een geloof zal nooit innerlijk bevredigen en vrede kunnen brengen tenzij men het eerst in zichzelf heeft waargemaakt. Eerst wanneer men zijn geloof innerlijk beleeft zal elk zich conformeren aan dit geloof naar buiten toe en elk aanvaarden van de daarbij behorende stellingen een zelfbevestiging kunnen zijn.

Ook hier moet men vrij zijn. Daartoe zal men allereerst in zich naar de waarheid omtrent eigen Ik moeten zoeken. Men moet begrijpen dat het Ik mogelijkheden en krachten bezit, die in anderen waarschijnlijk evenzeer bestaan, maar die Ik kan gebruiken, zelfs indien anderen dit niet doen. Ik moet begrijpen dat naast een onverbiddelijke materiële logica, zoals het wetenschappelijk experiment pleegt te beheersen, in mijn Ik ook nog stoffelijk onredelijke mogelijkheden aanwezig zijn, dat in mij het onbekende, het occulte, wel degelijk mede bestaat. Je moet je niet bezighouden met het definiëren en ontleden van een God, zo men daarin gelooft, want dit kan geen vrijheid geven. Indien het Ik echter, door zichzelf te erkennen, zich verbonden kan voelen met iets, wat desnoods onnoembaar blijft, dat meer is dan de uiterlijkheden van menselijk leven en de korthed van een bestaan in de tijd, zal men vrij kunnen zijn.

De vrijheid vergt een zekere mate van esoterisch streven en erkennen. Wanneer men in zichzelf een begrip krijgt van werkelijke betekenis in alle bestaan en een evenwichtigheid en balans in zich vindt, die niet alleen door uiterlijkheden bepaald wordt of aan uiterlijkheden gebonden is, zo kan men alle varianten die de wereld op de mens afzendt, weerstaan. Dan kan de wereld de mens niet meer beheersen en veranderen. Dan kan men zichzelf blijven. Wie echter innerlijk niets heeft, zal zelfs indien hij zich alle uiterlijke vrijheden aanmatigt en verwerft, een gevangene van een conventie blijven. Nozems, provo's, vetkuiven en dergelijke verschijnselen van deze tijd zijn in wezen niet zo vrij als zij voorgeven. Zij zijn de gevangenen van een milieu dat zij bouwen om vrij te zijn, maar waardoor zij, juist omdat er voor hen zelf geen voldoende inhoud in is gelegen en zij geen mogelijkheid vinden van binnenuit een evenwicht te vinden, mee worden gesleurd. Zodat zij in wezen door hun zoeken naar een niet op het innerlijk berustende vrijheid nog maar meer gebonden zijn aan de groepsmorale en ongelukkiger zijn dan zij misschien bij een behouden van de oude, door hen verworpen waarden, zouden zijn.

Dit geldt evenzeer de ouderen van heden. Ook zij waren in hun dagen de opstandigen. En zij hebben evenzeer een rigide clangeest en haast ziekelijke afhankelijkheid voor de in hun

groep levende opvattingen als de jongeren van heden. Het verschil is, geestelijk gezien, zeker niet zo groot als men pleegt te veronderstellen. Het probleem is niet de bestaande habitus te doorbreken (het gewoonteleven) maar om denkvrijheid te vinden, waardoor het gewoonteleven zijn belangrijkheid verliest. Ik geloof dat men eerst voor zich iets moet vinden, wat men God zou kunnen noemen, al hoeft het niet de gangbare godsvoorstelling te zijn. Iets, waarin wij kunnen geloven, waarin wij boven alles kunnen vertrouwen.

Vrij kun je eerst werkelijk zijn, wanneer je je er niet toe bepaalt te dromen van en desnoods te streven naar een wereld die morgen beter zal zijn, maar weet te leven met de kracht, die ook reeds vandaag het betere van morgen in zich zal dragen. Ik geloof dat om waarlijk vrij te kunnen zijn, de mens zal moeten leren een beroep te doen op alle mogelijkheden, die in hem bestaan. Heeft u nooit een visioen gehad, nooit eens een onverklaarbare stem gehoord, een zieke genezen? Heeft u nooit, ook zonder dat dit uiterlijk te constateren was, aangevoeld, dat er iets niet in orde was? Heeft u nooit opeens een inspiratie ontvangen? Dat zijn dingen, die van binnenuit komen. Dat zijn de innerlijke reacties op het leven. Deze innerlijke reacties zijn veel belangrijker dan u denkt wanneer u vrij wilt leren zijn. Zij zijn de middelen, waardoor u zich kunt onttrekken aan de gebondenheid aan anderen. Door middel van deze innerlijke reacties vind je de weg om te ontsnappen aan de gevolgen van het rigide en in wezen onlogische systeem van uiterlijkheden met al zijn absurditeiten, waarin u verstrikt zit. Dan kunt u zich gaan onttrekken aan mode, aan koop- en leefgewoonten, levensstandaard en alle dingen, die u zouden kunnen beletten uzelf te zijn. U beschikt in de innerlijke waarden over het vermogen om de uiterlijke tekorten te compenseren om juist en geheel volgens uw wezen te handelen, zonder eerst daartoe door de wereld buiten u geprikkeld te worden.

De God in ons, deze vreemde bron van extra krachten en vermogen, die de doorsnee mens alleen maar in tijden van paniek pleegt aan te boren, is elk ogenblik van uw bestaan ter beschikking. Het is deze extra kracht, deze reserve, dit vermogen tot juist beseffen en tijdig reageren voor alles, die u kan helpen om waarlijk vrij te zijn. Zij geeft de mogelijkheid tijd te vinden om waarlijk te leven. Deze kracht geeft de mogelijkheid om in de plaats van de veelheid der ervaringen de diepte der ervaring tot het waardevolle in ons leven te maken en daarmee te ontsnappen aan sleur, maar ook aan verwarringen. Deze kracht geeft de mens de mogelijkheden in alle dingen meer te zien en te erkennen, dan de uiterlijkheid der verschijnselen voor de mens kan aanduiden.

Wat niet betekent dat wij voor onze vrijheid zo nu en dan geen grote mond mogen opzetten. Per slot van rekening doen degenen die trachten uw vrijheid van u te nemen, dit ook. Maar als uw kreet alleen maar een hartenkreet is van protest zonder meer, bereik je meestal niet veel. Uitdrukking te geven tegenover anderen van je eigen gevangenschap, je eigen onvermogen heeft weinig of geen zin, tenzij men bereid is ook tevens daarmee een beroep op de anderen te doen en zich aan hen te onderwerpen. Een protestkreet die je laat horen, geestelijk zowel als stoffelijk, moet iets in zich dragen, waardoor je de ander als het ware aanvult. Wanneer men u zegt, dat u zich erop moet voorbereiden om offers te brengen voor het vaderland en de collectiviteit, dan zal een protest tenminste duidelijk moeten maken, dat men zelf tot offer wordt gemaakt. Indien men u voorhoudt, dat u zich in het leven heeft te beperken omentwille van de wetten die God heeft gegeven, zou uw protest moeten inhouden: volg eerst úw oude en eigen wetten maar eens geheel. Tot de tijd, dat uzelf geleerd hebt deze wetten na te leven, houd ik mij aan de wetten, die ik erken als de wetten van God in mij.

Vrij zijn betekent niet, dat je anderen moet overschreeuwen of met hun eigen wapens moet trachten te verslaan. Het betekent dat je zo intens en sterk van binnenuit jezelf moet zijn, dat de buitenwereld je niet veel aan kan doen. Dat wil zeggen dat je uit je innerlijke krachten moet putten, zodat je in waarheid meer kunt zijn dan anderen zouden denken of verwachten. En die mogelijkheid bestaat wel degelijk in u. Doe meer, bewijs dat u meer geluk kent, meer bereikt dan de anderen met hun schema's. Volg je inspiratie en zet die steeds weer om in een materiële actie, zonder anderen te dwingen. Maak duidelijk dat inspiratie belangrijker is dan de dode stellingen en afgeleefde 'waarheden van de anderen'. Vrij zijn is ons aller recht. Geest en mens hebben het recht om geheel vrij te zijn. Mens en geest binden zich echter steeds weer aan en in een wereld, die zij zelf creëren. Zelf maakt men niet allen eigen leven, maar ook een groot deel van de uiterlijkheden der wereld waarin men leeft.

U kunt mopperen over het feit, dat er nu nog geen kabinet is gevormd, maar u vergeet maar liever, dat het niet slagen van degenen, die daaraan werken, in feite slechts een reproductie is van uw eigen manier van leven en handelen. U vergeet dat uzelf ook altijd veel praat en uiteindelijk een compromis zoekt, omdat u de consequenties van een direct en volgens de omstandigheden handelen niet durft aanvaarden. U houdt immers ook geen rekening met de meest juiste handelwijze of oplossing, maar zoekt voortdurend ook door passen en meten allereerst uw eigen belangen zeker te stellen. U kunt bezwaar hebben tegen het feit dat er hoge belastingen worden geheven en dat veel van dit geld wordt verspild, maar eist u zelf niet ook, waar het maar even kan van anderen, meer dan u in feite toekomt? Verspilt u zelf in feite ook niet veel onnodig? Waarom zou u het dan vreemd vinden dat politici en een staat, die uiteindelijk een weerspiegeling van u en uw denken vormen, dit ook doen? U vindt misschien, dat de mensen harteloos, wreed en onbetrouwbaar zijn. Maar hoe vaak houdt u geen rekening met anderen en gedraagt u zich even harteloos en onbetrouwbaar als u de mensen vindt? Ergens maak je van de wereld een beeld van dat wat je zelf bent. Wie zichzelf in waarheid is, kan de wereld rond hem langzaam beïnvloeden en als het ware opbouwen tot zij een antwoord op eigen wezen en streven gaat vormen.

U zoekt God? Maar bij vele mensen is God alleen maar een soort wondermedicijn, dat eigen onvermogen moet compenseren. Vindt u het dan vreemd dat de God die u aanroept, eveneens onvermogen blijkt op de belangrijkste punten? God is geen instantie, die uw fouten goed moet maken en alle onlusten moet onderdrukken, die u eerst hebt veroorzaakt. Zolang je van God iets dergelijks maakt, sta je er buiten. Dan is God niet te bereiken. Maar wanneer God voor ons deel is van ons leven, van ons werken, dan kunnen wij hem wel bereiken. Indien wij vanuit onszelf ons beeld van God waarmaken, wanneer wij vanuit onszelf het goede en juiste in de maatschappij waarmaken en in onszelf de illusie doorbreken en zo leren te leven en te reageren volgens de waarheid, zullen wij vrij zijn.

Dan vinden wij ook het tempo van leven, waarbij wij meer kunnen doen dan al die gejaagde mensen rond ons en toch steeds nog tijd over houden. Dan vinden wij de mogelijkheid tot snel reageren waardoor wij sneller, eerder, beter dan anderen ons kunnen aanpassen aan de noodzaken van het ogenblik, terwijl wij toch altijd weer de tijd vinden om het antwoord op de omstandigheden te overwegen. Dan vinden wij het vermogen om achter de oppervlakkige verschijnselen de diepere betekenis te zien. Dan erkennen wij het schijnbaar geheime en verborgene, dat immers meestal alleen geheim en verborgen kan zijn, omdat de mensen niet verder kijken dan het uiterlijk. Vele mensen doen denken aan haastige bezoekers van de bollenvelden, die wel grote vlakken kleur zien maar in feite geen tulp en geen narcis zien, omdat zij te veel haast hebben de bloem persé te zien. Wie van binnenuit leeft, heeft geen haast. Hij vindt de tijd om achtergronden te zien. Hij ziet achter de schermen. Dan vindt men de kracht van geloof, de betekenis van eigen bestaan, naast het gebruik van fluïdieke vermogens, magnetische vermogens, erkenning van natuurlijke mogelijkheden en verschijnselen, die men van node heeft in het leven.

Een mens, die in zichzelf vrij is, die zichzelf leert kennen en vanuit zichzelf leeft volgens innerlijke waarheid, zal ook vrij zijn in de wereld. Hij zal alle dingen in de wereld kunnen gebruiken als een middel om zichzelf uit te drukken en eigen innerlijke werkelijkheid op aarde meer waar te maken. Dan is er geen behoefte meer aan oorlogen om zichzelf te bewijzen. Dan zal men geen behoefte meer hebben aan phallische symbolen als torens en hoge gebouwen, om eigen vitaliteit te benadrukken. Zoals men dan ook geen behoefte zal hebben aan uiterlijke schoonheid als die van gepolijst marmer en weelderige omgeving, om eigen innerlijke verbroekeling mee te maskeren. Dan zal de mens zelf glans geven aan alles wat er bestaat. Dan zal de mens zelf de verbinding vormen tussen aarde en hemel en de uitdrukking worden van een potentie, zo groot, dat alle symbolen overbodig worden.

Ik meen, dat alles wat ik tot nu toe gezegd heb, in de mens eens waar gaat worden. Wanneer de mens eigen verwarring, eigen gevangen zijn in illusies, kan overwinnen (wat lang of kort kan duren) zal hij waarlijk vrij zijn. Ook ikzelf zal dan vrijer zijn. Want ofschoon ik vrijwillig met u en voor u werk, zal ik de grenzen van mijn wereld nog moeten leren doorbreken, steeds weer opnieuw. De uiteindelijke bereiking is het doorbreken van alle grenzen, het verwijderen

van alle illusies, tot men in een volledige erkenning van de werkelijkheid evenwichtig en waarlijk zichzelf kan zijn.

Indien u commentaar hebt, kunt u dit nu geven.

Vraag: Wat dan te denken van de figuur van 'de vervolgte'? De joden bijvoorbeeld? Dan is er geen vrijheid?

Antwoord: Eens werden de christenen vervolgd. Wachtend op de marteldood waren zij vrijer en blijer dan degenen die hen ter dood brachten. Dit is niet zo ongezond als u het vindt. Wanneer ik het martelaarschap zoek, is het ongezond. Indien ik aanvaard dat mijn innerlijke vrijheid belangrijker is dan alle uiterlijkheden, zal ik zelfs in de vervolging en het martelaarschap een bevestiging vinden van mijn vrij zijn. Terwijl een ontlopen van dit martelaarschap door een verloochenen van wat ik ben, in wezen mij onvrijheid brengt. Geestelijk gezien komt er dus een ogenblik dat het martelaarschap aanvaardbaar wordt. Voor de Joden was het niet aanvaardbaar, zoals het voor vele vervolgte groepen nog niet aanvaardbaar is.

Vraag: Komt dit echter niet voort uit het feit, dat de vervolgdten niet feitelijk vrij zijn?

Antwoord: De vrije aanvaardt dit niet, indien het tegen anderen is gericht. Zijn verzet is het bewust en positief zich richten tegen deze vervolging, zonder daarom de vervolgers te schaden of te doden, zelfs indien dit betekent dat ook hij het martelaarschap niet kan ontgaan.

Iemand beseft dat het verkeerd is geweld te gebruiken. Dit besef is voor hem of haar een noodzaak om de innerlijke vrijheid te kunnen behouden. Nu komt het geweld. Men verzet zich nu niet, maar blijft handelen zoals men juist acht. Ook wanneer men daardoor neergeslagen wordt. Met andere woorden: men verzet zich niet tegen het onrecht in die zin, dat men geweld tegenover geweld stelt, haat tegenover haat, enzovoort. Men scheidt door zijn weerloos vasthouden aan hetgeen juist is, een in feite even werkzaam, ja werkzamer verweer dan door geweld. Een soldaat of agent, die voortdurend weerloos moet mishandelen of zelfs doden en toch geen haat bij dezen ontmoet, kan dit op de duur niet meer volhouden.

Vraag: Vietnam dan: hier schiet de één toch op de ander?

Antwoord: Indien je nu eenmaal meent te moeten vechten (wat volgens mij onjuist is) beperk je dan in ieder geval tot het bestrijden van degenen, die werkelijk tegen je vechten. Maar is het uitwerpen van napalmbommen, splinterbommen en dergelijken tegen non-combattanten juist?

Reactie: Het is toch wel aardig, dat de Noord-Vietnamezen nu eens aan den lijve ondervinden wat ook zovele Zuid-Vietnamezen ondervinden in de oorlog.

Spreeker: Een zeer menslievend en vredelievend argument zonder twijfel. Ik geloof echter niet dat men een onrecht, dat gepleegd wordt, kan goedmaken door er een ander onrecht tegenover te stellen. Ik meen niet dat men haat kan blussen door meer haat te zaaien. Ik geloof niet dat als antwoord op moord, moord gerechtvaardigd is. Ik geloof niet dat de mens het recht heeft om te doden, zij het in een uiterste zaak van zelfverdediging. En zelfs in dat geval vraag ik mij af of het niet beter is te sterven dan een ander het leven te nemen.

Het gaat hier overigens niet om Vietnam alleen. Het gaat om een mentaliteit. Alle mensen, die hun gelijk belangrijker vinden dan het recht van anderen om op eigen wijze te leven, zijn wezens, die de dood veroorzaken. Zelfs wanneer dit indirect gebeurt. Indien men in Pakistan, India en vele andere landen waar het volk hongert, die volkeren waarmee u zoveel medelijden hebt, de staatslieden eens geen vliegtuigen, geweren en kanonnen zouden kopen en oorlogsschepen zouden laten bouwen, zouden die landen voldoende voedsel kunnen kopen om te voorkomen dat velen van de honger moeten sterven. Ook dit acht ik een vorm van moord, zelfs indien men dit meent te kunnen rechtvaardigen met een beroep op de noodzaak, die morgen reeds kan bestaan om de vrijheid (lees het heersende gezag) te verdedigen.

Maar welke vrijheid verdedigt men dan op deze wijze? Misschien het recht van de verhongerden om te sterven zonder later vreemden op hun graf te moeten dulden? Eens sprak Duitsland over kanonnen in plaats van boter. Dit veroordeelde men. Waarom veroordeelt men een dergelijke houding in veel ongunstiger situaties bij anderen dan niet en spreekt men daarover nu niet? Het is eenvoudig om, wanneer je zelf geen hongert, anderen tot de

honger dood te veroordelen, omdat er wapens nodig zijn om de vrijheid te verdedigen. Het is gemakkelijk te zeggen dat anderen nu ook maar eens de terreur van de oorlog aan den lijve moeten ondervinden, zolang je zelf veilig zit. Het is eenvoudig anderen tot concentratiekampen of een sterven op het verdorde land te veroordelen, wanneer je er zelf geen last van hebt. Maar menselijk is dit mijns inziens niet en in geen geval een menswaardig reageren op de noden van anderen. Dit is de vrijheid, die in feite slechts een steeds meer je binden aan de onmenselijkheid en de onvrijheid in de wereld betekent. Dit is de verloochening van alle innerlijke waarden van iemand die mens is. Wilt u van mensen verscheurende dieren maken en dat vrijheid noemen? Denkt u dat u zo een betere wereld kunt bouwen? Bent u reeds vergeten wat het vallen van bommen betekent? Wat het is om in een brandende stad, die zich een eigen orkaan van vuur scheidt, de mensen brandende, stervende te zien aankomen, alleen maar om door de verdedigers van het vaderland en de vrijheid te worden neergeschoten, opdat zij, besmet met fosfor, de brand niet verder zouden kunnen verbreiden? Is het al zo lang geleden, dat u deze dingen niet meer kent? Is het niet beter desnoods zelf te sterven dan zo iets je medemensen aan te doen?

Mij gaat het er niet om wie gelijk, wie recht heeft in het geschil in Vietnam of elders, politiek, economisch. Het gaat mij niet om de menselijke beredenering van wat recht zou zijn. Het gaat om de innerlijke vrijheid, die op deze wijze in de mens voorgoed te loor dreigt te gaan. Mij gaat het bij dit alles om de zin van het leven. Zo u meent, dat het goed is mensen te doden (of zelfs maar dat het onvermijdelijk en noodzakelijk is dit te doen) dan stel ik: zo verliest men alle menselijkheid en verlaagt men zich tot een peil van gebondenheid, erger dan dat, waarop de dieren leven. Overigens: Indien men het Vietnamprobleem in korte tijd wil oplossen, hoeft Amerika niets anders te doen dan zich geheel terug te trekken en alle grenzen te blokkeren. China zou men verzoeken hetzelfde te doen met de verzekering, dat men anders met alle middelen het geheel van Vietnam zou bezetten. Dan zou er in korte tijd geen plaats meer zijn voor een generaal Ky of enige andere leider. Het systeem dat zou overheersen, zou uiteindelijk van minder belang zijn. Maar dan zouden deze mensen na ruim 20 jaren van ellende en strijd eindelijk weer eens vrede kennen en kunnen opbouwen, wat nu in zinloze strijd wordt vernietigd.

Misschien ben ik politiek niet op de hoogte. Voor mij is politiek het schimmenspel van menselijke illusies, een werken met kunstmatig geschapen noodzaken en een voortdurende zelfrechtvaardiging, waarachter een prestigestrijd voor anderen wordt verborgen. Maar het probleem ken ik wel: de mensen wensen vrede. Vreemde wapens, invloeden en machten maken de strijd onvermijdelijk. Wanneer dit weg zou vallen, zou de behoefte aan vrede gaan overheersen. Het probleem is dat men de offers, die geweldloosheid vergt, niet wil brengen en daarom in wezen grotere offers brengt. In India heeft, zowel ten aanzien van de landverdeling als in de stijd om zelfstandigheid, de tactiek van geweldloosheid echter bewezen dat men ook hiermede het gewenste kan bereiken.

Vraag: Wat denkt u van de actie van dokter Lastpost voor de ontwapening van Nederland?

Antwoord: Op zich positief. Maar wanneer Nederland opeens zou gaan ontwapenen, zou hierdoor een ontwrichting van de Nederlandse industrie worden veroorzaakt. Verder zouden de relaties en de in- en export met vele landen hierdoor worden aangetast. Dit zou een zeer grote hoeveelheid economische problemen met zich brengen. Men zou dus niet opeens tot ontwapening kunnen overgaan. Wel zou men kunnen beginnen door voortdurend en jaarlijks de gelden, die voor defensie beschikbaar zijn, met rond 7 à 8% te besnoeien. Na rond 15 tot 20 jaren is men gekomen aan een minimum bedrag, dat voor het handhaven van de orde en dergelijke noodzakelijk is. In feite heeft dan ontwapening plaats gehad. Door de geleidelijkheid van het proces blijven de meeste contacten met de andere landen op redelijk normale basis, terwijl gelijktijdig een voldoende omschakelen van de industrie mogelijk is. Zolang er echter een regering bestaat, zal een leger, hoe klein dan ook, niet vermeden kunnen worden, daar elk bestuur nu eenmaal gezag wil bezitten en daartoe meent een gewapende macht van node te hebben. Ik meen dus dat men er geleidelijk toe over zal moeten gaan, alles wat tot de landsverdediging behoort, te vereenvoudigen en daarbij rekening zal moeten houden met het feit, dat de gewapende macht als eerste taak ook algemene dienstverlening kent als plicht. Vervang alle oorlogsmateriaal door materiaal, dat ook in civiele arbeid bruikbaar is. Verminder

het aantal in krijgsdienst opgeroepen en ga over tot een leger op basis van vrijwillige dienstneming. Op deze wijze is een redelijke ontwapening in betrekkelijk korte tijd mogelijk. Het gevolg zou een nieuwe mentaliteit zijn, die niets gemeen heeft met het gebroken gewoortje, maar eerlijk geweldloosheid als noodzaak erkent.

Ik ontzeg niemand onder u het recht te denken over alle aangesneden problemen, inclusief Vietnam, zoals hij wil. Ik herhaal echter nogmaals, dat een mens nimmer werkelijk vrij kan zijn, dat men nooit in vrijheid zal kunnen leven, indien men verder gaat met het zaaien van terreur. Iemand, die zijn macht misbruikt en naar geweld grijpt, doet dit, omdat hij van eigen minderwaardigheid is overtuigd of eenvoudig bang is. Leer om niet meer bang te zijn, leer innerlijk vrij te zijn en het leven en recht van anderen te respecteren, ongeacht de kosten. Leer ook voor uzelf geen recht met geweld te eisen. Wacht tot het erkend, u gegeven wordt, zonder dat u echter voordien ooit handelt op een wijze, die strijdig is met hetgeen u zelf juist acht. Dit zal schijnbaar in het begin grotere offers vergen, maar beperkt het aantal slachtoffers, het lijden van anderen en de schade toch over het geheel genomen tot een minimum. Wie zo leeft, zal voor zich een gevoel van vrijheid, een innerlijke vrijheid ook, ervaren, die nimmer te vinden is in een structuur gebaseerd op uiterlijke machtsmiddelen en geweld.

Dit is mijn visie, die ik u niet voorleg als een absolute waarheid, maar als mijn mening, waarover ik u verzoek eens na te denken. Het is eenvoudig te zeggen, dat alle middelen gebruikt moeten worden. Maar wat je gedood hebt, kun je niet meer levend maken en de schuld die je op je laadt, verandert je wezen tot het op de duur geestelijk misvormd is en men in de maatschappij geen werkelijke vrede meer kan vinden. Ook geestelijk zal men de rust niet meer kunnen vinden, die vanuit ons standpunt in de geestelijke werelden toch van zeer groot belang is, ook voor het leven na de dood. Vergeef mij dat ik geen weerwoord hierop meer afwacht. U dankend voor uw aandacht en reacties en u een aangename pauze toewensend, goedenavond.

(discussie sterk verkort)

DE GRENS VAN HET MOGELIJKE BESTAAT VOOR EEN GROOT DEEL IN ONSZELF

Goedenavond, vrienden.

Een discussie houdt een wederzijds geven van meningen in. Indien dezen hierdoor niet nader tot elkaar komen, kan men met een enkel wederkerige uiteenzetting volstaan. Wanneer een bepaald punt vanuit de geest wordt gezien, zo zal deze visie niet altijd kunnen stroken met de meer materiële zienswijzen. Vaak zal zelfs geen sprake zijn van een stroken met hetgeen op aarde nog als mogelijk wordt gezien. Er zijn echter vele dingen, die men op aarde lange tijd voor onmogelijk hield en die toch werkelijkheid zijn geworden. Denk hier eens aan Jules Verne. Eens lachte men daarom. Nu is het meeste (zij het op een vaak wat andere wijze dan beschreven) tot werkelijkheid geworden. Dit zou u reeds moeten overtuigen van het feit, dat niet alles zo onmogelijk is als het de 'redelijk denkende mensen' van dit ogenblik toeschijnt.

Dit neem ik dan als uitgangspunt voor een kort slotwoord. De grens van het mogelijke bestaat voor een zeer groot deel vooral in onszelf. Op het ogenblik dat wij aannemen dat iets niet mogelijk of aanvaardbaar is, maken wij het voor onszelf tot onmogelijkheid. Op het ogenblik dat wij aan een bepaald toekomstbeeld of een bepaald gevaar geloven, zijn wij geneigd dit voor onszelf waar te maken. Wij kunnen niet anders. Want een mens die denkt dat onderdrukking noodzakelijk is, zal zelf maatregelen gaan treffen, waardoor ook andere machten genoopt worden tot onderdrukking over te gaan. Een mens die gelooft dat het onmogelijk is van een bepaalde ziekte te genezen, zal voorbijzien aan alle tekenen, die op een mogelijkheid tot genezing en een mogelijke geneeswijze duiden. Hierdoor zal hij eenvoudig nalaten alles te doen wat een genezen uiteindelijk mogelijk zou maken. Een mens die niet gelooft aan zijn innerlijke krachten, maakt het zichzelf onmogelijk daarvan gebruik te maken. Een mens die weigert aan God te geloven, zal het zichzelf onmogelijk maken die God ooit te

begrijpen, te zien, te erkennen. Zelfs, wanneer die God zich op een voor alle anderen kenbare en niet te misduiden wijze manifesteert.

Dit speelt in en ook buiten de mens een belangrijke rol. Men weet meestal wel wat men zou willen en voelt zeer wel aan wat in feite bereikbaar zou zijn. Maar men vreest dat het toch niet mogelijk zal zijn iets te bereiken, omdat anderen dit onmogelijk zouden maken. Men neemt aan dat eenieder zal reageren zoals wij verwachten. Hierdoor kom je geestelijk, zowel als materieel, al te vaak terecht in een afwachtende houding, die werkelijke bereiking belemmert. Indien ik innerlijk wil streven en eenvoudig blijf wachten op een openbaring van die God, zal er misschien een kans zijn, dat die God zich eens aan mij zal openbaren, omdat ik daarin voldoende geloof. Zeker is echter wel dat door het daadloos wachten vele mogelijkheden tot ervaring en bewustwording, tijd, verspild zullen worden. Het is wel zeker dat men, zo men in eigen leven bepaalde dingen anders zou willen zien, maar blijft wachten tot anderen daarin wijziging brengen, zeer lang met de oude toestanden genoeg zal moeten nemen.

Het is onze eigen actie en benadering van de mogelijkheden, die steeds weer een belangrijke en vaak alles bepalende rol speelt bij alle bereiking, innerlijk zowel als uiterlijk. Juist daarom zal alles op uw wereld er voor de geest heel anders uitzien dan voor u. De geest erkent feiten en mogelijkheden waar u die niet ziet. De geest ziet situaties en ontwikkelingen, die voor u in feite ondenkbaar zijn. Het zal u vaak toeschijnen dat de geest maar heel gemakkelijk wegloopt over de grote moeilijkheden, die voor u met alle streven (of het bijvoorbeeld volgen van aanwijzingen die u gegeven werden) verbonden zijn. U neemt maar al te vaak tevoren aan, dat het gestelde voor u onmogelijk is. Hoe wilt u dan ooit iets bereiken? Mensen eten in het buitenland bijvoorbeeld biefstuk in plaats van zeg frutti del mare, omdat zij menen, dat dat toch niet te eten zal zijn en missen zo een culinaire ervaring. Op dezelfde wijze reageert men ten aanzien van geestelijke waarden, de mogelijkheden van eigen uitstraling, magnetiseren, enzovoort. Men zegt: het is er niet, of, zo het er is, is het voor mij toch niet mogelijk daarmee te werken. Zoals men vaak zegt: "Wanneer ik zus of zo zou moeten doen, zou ik zoveel moeten veranderen, dat het eenvoudig niet mogelijk is daaraan te beginnen." Zij vergeten steeds weer dat degene die begint, zichzelf mogelijkheden schept die voordien nog niet bestonden.

Zoals men in een laboratorium duizenden schijnbaar nutteloze proeven neemt om een bepaald doel te bereiken, zo zou de mens bereid moeten zijn om vele proeven te nemen en vele mislukkingen op de koop toe te nemen, wanneer hij maar eens een werkelijk belangrijk resultaat zal kunnen boeken. Maar de meesten zijn bang om ook maar 3 of 4 maal een mislukken te riskeren, zelfs wanneer het erom gaat iets te bereiken, wat zij innerlijk als noodzakelijk erkennen. De mens schept zijn mogelijkheden zelf. Creëer je eigen wereld en je eigen mogelijkheden. Maar zelfs dan moet ik terugkeren tot mijn punt van uitgang: je moet de mogelijkheden eerst in jezelf aanvaarden en erkennen. Dan eerst kun je trachten om ze tot waarheid te maken. Niemand is geholpen met het scheppen van steeds verder gaande begrenzingen, het stellen van steeds grotere beperkingen van denken, leven en ervaren. Leer innerlijk alles mogelijk te achten, streef ernaar de voor u noodzakelijke bereikingen op grond daarvan waar te maken.

Goedenavond. (verkort)

d.d. 31 maart 1967